

EGY TELEPÍTÉS TANULSÁGAI

A BUKOVINAI CSÁNGÓK, helyesebben székelyek ősei az 1764. évi madéfalvi veszedelem után menekültek ki Székelyföldről Moldván át Bukovinába, ahol 1777—1786-ban megalapították az ismert 5 bukovinai székely községet. Létszámuk betelepedésükkor 2687 lélek volt. Számuk a bőséges gyermekáldás következtében félévszázad alatt megkétszereződött, mert 1842-ben már 5276 volt, míg az 1880. évi osztrák népszámlálás már 9887 székelyt számlált össze az említett 5 községben.¹

A bukovinai székelyek szórványos hazatelepítése már 1882-ben megindult és egészen a világháború kitöréséig tartott. Az előző hazatelepítések során, mintegy 6500—7000 bukovinai székely tért haza Magyarországra. De megindult a kivándorlás Észak- és Dél-Amerika, Kanada felé is.

A Bukovinában maradt székelyek száma a súlyos érvágások és a háborús veszteségek ellenére is, nagy szaporaságuk folytán, ismét felemelkedett s az 1930. évi román népszámlálás már ismét több mint 10.000 bukovinai székelyt mutat ki. A román népszámlálás szerint az 5 bukovinai székely község 1930-ban a következő nemzetiségi képet mutatja:¹

	Össz- lakosság	Magyar	Román	Német	Zsidó
Hadikfalva—Dornești ...	4.934	4.534	129	129	84
Istensegits—Tibeni.....	3.239	3.045	34	105	38
Andrásfalva—Maneuti ...	2.557	2.280	93	110	64
Józseffalva—Vorniceni ...	1.163	543	560	40	18
Fogadjisten—Jacobesti ...	855	153	633	29	19
Összesen :.....	12.748	10.555	1.449	413	223

A valóságos létszám azonban ennél több.

A bukovinai székelyek hazatelepítésének kérdése hosszú idő után végül 1940 őszén ismét napirendre került.² A hazatelepítés szükségességét több fontos körülmény indokolta, éspedig elsősorban gazdasági, politikai, történelmi és lelki indokok, amelyek időben összeestek és megindították a hazatelepülés folyamatát.

A gazdasági indok kétségtelenül az egyik legfontosabb mozzanat volt a székelyek hazatérésében. A bukovinai székelyek szűkös gazdasági lehetőségek között éltek ideiglenes hazájukban. Ezt igazolják azok az adatok, amelyeket a bukovinai székely fálvak vezetői a lakosság hazatelepítésének előkészítésével kapcsolatban a nép társadalmi, gazdasági viszonyairól 1940 november—december hónapban félhivatalosan összeírtak.

Az összeírásból kitűnik, hogy a székelyek tulajdonképpen 6 telepen éltek. Ezek közül 4 telep: Hadikfalva, Pergyel-Hadikfalva, Istensegits, Andrásfalva a radaup, 2 telep: Józseffalva és Fogadjisten pedig Suceava vármegyében volt. Az összeírt székelyek száma a 6 telepen 12.083 volt,

¹ A vándorló bukovinai magyarok. Oberding F. György. Hitel, 1939. 3. sz.

² Rónai András.: Románia néprajzi viszonyai. Földrajzi Közlemények, 1940. LXVIII. kötet, 2. sz.

³ V. ö. Kovalovszky Miklós: A csángó-kérdés. Magyar Szemle 1941. ápr. sz. Itt azonban a moldvai magyar csoport sorsán van a hangsúly.

az 1930. évi 10.555-nél 1428-cal több az időközi elvándorlás ellenére. A családtagok száma 1940-ben 2689, a házak száma 2315, a háznélküli családok száma 321, vagyis a családoknak közel 12%-a háznélküli volt. Ezek a háznélküli családok rendszerint fiatalabb házaspárok, akik még a szülői házban a szülőkkel együtt laktak. Ezt mutatja a népes családok száma is. Az 5 tagból, vagy az 5-nél több tagból álló családok száma ugyanis 1257, vagyis csaknem fele (46%) az összes családoknak.

Az adatokból kitűnik továbbá az is, hogy a népes székely családok Bukovinában tágas, több lakóhelyiségből (szobából) álló házakban laktak. A lakóházak számát Hadikfalva, Istensegits, Józseffalva és Pergyel-Hadikfalva adta meg. Ezekben a községekben a házak száma 1814. Az egy szoba, konyha, kamrás házak száma csak 393 (21%), a két szoba, konyha, kamrás házak száma 1133 (62%), a 3, vagy több mint 3 szobás házak száma 288 (16%), vagyis végeredményben a 2 szobás, vagy több mint két szobás házak száma az összes háznak csaknem $\frac{4}{6}$ -ét (78%) elérte.

A legtöbb lakóházhhoz gazdasági épületek, istálló, szénalaj, csűr, pince, pajta, ól tartozott és így az épülettöke a bukovinai székelyek vagyoni állományában jelentős tétel volt. Az épületek értéke a hozzátartozó kerttel együtt a bukovinai székelyek mérsékelt értékelése szerint 15.521.540 pengő.

A bukovinai székelyek földbirtokállománya eléggé szűkös volt. összes szántóföldjük területe ugyanis saját beállásuk szerint 369.501 prazsina¹, 8035.6 kat. hold volt. Ezenkívül 23.998 prazsina, azaz 522.1 kat. hold kaszálójuk, ill. erdejük volt. összes földterületük tehát 8557.7 kat. hold volt. Egy lélekre tehát csak 0.7 kat. hold föld esett. Ez a szűkös föld magyarázza a bukovinai székelyek régebbi keletű elvándorlását, hazatelepülését és egyik fő oka mostani megmozdulásuknak is. A szaporá népesség ugyanis az idők során a nagyon elaprózódott földeken megélni már nem tudott, máshol, más módon kellett megélhetésüket biztosítani. Ezért kellett idegenbe vándorolniuk munkát keresni, ezért volt elterjedt közöttük a bolgárkertészkedés, zöldségtermelés és általában ezért állottak sokkalta magasabb mezőgazdasági kultúrfokon, mint a körülöttük élő románok, ezért adta magát a fuvarozásra egyik-másik községből aránylag sok család.

Az adatok szerint 2.689 székely család közül a teljesen földnélküli családok száma csak 306, ami mindössze 11.3%-nak felel meg. Ebben a kategóriában azonban csak a valóban teljesen földnélküliek vannak benne. Tehát akinek egy kis kertje volt, már nem szerepel a földnélküliek számában. Pedig a statisztikai adatok tanúsága szerint aránylag igen sok az olyan szegény családok száma, akiknek csak $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$, vagy $\frac{1}{2}$ lint, hold földje volt és igen kevés azoknak a gazdáknak a száma, akiknek 10—15 kat. holdon felüli birtoka volt. A bukovinai földek általában jó minőségűek, jó termő, bolgárkertészkedésre is alkalmas földek voltak.

A bukovinai székelyek foglalkozásukat tekintve szinte csaknem kizárólag földművesek. Az iparosok száma mindössze 109, a kereskedők száma 7, ebből azonban hiányzik a hadikfalvi székely kereskedők száma. A vasutasok, nyugdíjasok száma 105 volt. Az intelligencia is nagyon gyér számú. Az adatok ugyanis 8 működő és 3 nyugdíjas tanítót, 6 papot tüntetnek fel, de ebből hiányzik a hadikfalvi papok száma. Vallásra nézve a bukovinai székelyek túlnyomó többsége római katolikus. Andrásfaiván azonban 94 református család van.

A bukovinai székelyek az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlásáig osztrák uralom alatt úgyahogy megvoltak. A háború utáni 23 éves román uralom alatt, saját bevallásuk szerint, sokkal többet szenvedtek, mint az azelőtti 150 év alatt együttvéve. Helyzetük különösen az utóbbi években vált elviselhetetlenné, mert gazdaságilag, kulturális és politikai tekintetben teljesen elnyomták őket a románok. Észak-Erdély visszacsatolása után pedig tarthatatlanná lett a helyzetük. A földnélküli székelyek ugyanis, hogy szűkös mindennapi kenyerüket valamiképpen biztosítsák, kénytelenek voltak hosszú idők óta Moldvába a bojárok uradalmaiba elvándorolni, ahol szorgalmas munkájuk miatt keresett munkások voltak. A második bécsi döntés után

¹ 1 prazsina = 125.2 m².

azonban a bojárok kiadták a jelszót, hogy magyarnak, székelynek nem adnak több munkát. Így különösen a szegényebb, de szélesebb székely réteg gazdaságilag lehetetlen helyzetbe került.

A gazdasági kényszerhelyzet miatt a székelyek már 1940 őszén, kezdetben lassan, majd mind nagyobb tömegekben elkezdtek átszivárogni Magyarországra. Később már nem volt gátja az átözlésnek. Ezt a megmozdulást elősegítette a többi között az a körülmény is, hogy 1940 őszén a székelyek szomszédságából szemük láttára telepítette haza a Németbirodalom a németeket, akiknek házaiba, földjébe özönlöttek az oroszok által elfoglalt Észak-Bukovinából és Bessarábiából menekülő románság tömegei, melyek legtöbbször fenyegetőleg léptek fel a székelyekkel szemben, türelmetlenül sürgetve elvándorlásukat.

Ily szorongatott gazdasági, politikai és lelki állapotban naponta százával jöttek a kérő, könyörgő levelek Magyarországra, amelyek felsorolták a sok-sok elszenvedett sérelmet s kérve kérték az illetékes magyar köröket, hogy mielőbb hozzák haza a szorongatott helyzetben levő székelyeket. A tömegesen hazaszivárgók is állandóan hozták a híreket a kint maradtak szomorú helyzetéről s lassan-lassan az egész magyar közvélemény figyelme ennek az idegenbe szakadt értékes magyar szigetnek sorsára terelődött. A minisztertanács többször behatóan és megértéssel foglalkozott a kérdéssel s mikor a képviselőházban több interpellációban sürgették a bukovinai székelyek hazatelepítését, még a múlt év őszén a miniszterelnök ismertette a kormány álláspontját s közölte, hogy a kormány hazahozza Őket. Utasítást adott a már hazaszivárgottaknak menekülttáborokban való összegyűjtésére, elhelyezésére, továbbá a hazatelepítési lehetőségek felkutatására s a minél jobb hazatelepítési terv elkészítésére.

A hazatelepítési lehetőségek kutatásánál több terv merült fel. Mindenek előtt felmerült a népcsere útján való hazatelepítés gondolata, amikor a hazatelepítendő székelyek helyett legalább ugyanannyi román nemzetiségű lakos távozott volna el az országból s ezek házába, földjébe kerültek volna a bukovinai székelyek. Ez a magyar elgondolás azonban a román kormány elutasító magatartása miatt egyelőre nem volt megvalósítható, jóllehet az erdélyi kérdés döntőbírósi rendezése előtt a népességcserét maga Románia ajánlotta fel Magyarországnak. Hisszük azonban, hogy a magyar-román népességcserére egyszer mégis sor kerül s a most hazatért székelyek helyett legalább ugyanannyi erdélyi románt enged haza Románia.

Majd az erdélyi letelepítés, az erdélyi magyarság számának a gyarapítása került előtérbe. Egy bukovinai megbízottakból és hazai kiküldöttekből álló bizottság ki is szállt 1941 januárjában Szolnok-Doboka vármegyébe a termékeny szamosvölgyi letelepítési lehetőség tanulmányozására. A bizottság jelentésében leszögezte, hogy a „Szolnok-Dobokai szamosvölgyi vidéket alkalmasnak találta a bukovinai székelyek letelepítésére, ha a bukovinai magyarok nem teljesen szétszórt letelepítéséhez szükséges földmennyiség biztosítható lesz.“ Rámutatott a bizottság arra is, hogy „ezen a vidéken egészen speciális földbirtokpolitikai intézkedésekre és a rendelkezésre álló lehetőségek teljes kihasználására van szükség, hogy ezen a magyar nemzetiség-stratégiai szempontból rendkívül fontos összekötő vidéken a székelyföldi magyarságot az alföldi magyarsággal lehetőleg zárt és folyamatos magyar településekkel hídként összekössük.“ A bizottság a szamosvölgyi telepítésre megtette gyakorlati javaslatait.

Ugyanez a bizottság kiszállt a Szatmár és Bihar vármegyei volt trianoni magyar-román határon lévő volt román telepek hazatelepítési lehetőségeinek a megvizsgálására is. Jelentésében megállapította, hogy a két vármegye területén levő 36 volt román telepen (ebből 27 Szatmár, 9 Bihar vármegyében volt) bőségesen áll rendelkezésre föld a bukovinai székelyek hazatelepítésére, mert a két vármegyében 27.193 kat. hold föld tartozott a volt román telepekhez (ebből 19.644 kat. hold Szatmár, 7549 kat. hold Bihar vármegyében). A volt román telepeken levő 1833

telepes ház — ebből 1200 Szatmár, 633 Bihar vármegyében — ugyan nem elég a bukovinai székelyek befogadására, de szűkösen mégis elhelyezhetők lennének ideiglenesen ezekben a házakban és a környező községekben mindaddig, amíg a folyó év nyarán a még hiányzó 600 házat fel nem építik.

Végül is ez a megoldás maradt előtérben és Szatmár vármegye nagykarolyi és szatmári járásában levő volt román telepekre megkezdődött az időközben a tél és tavasz folyamán már több ezerre felszaporodott átszivárgó és addig menekülttáborokban elhelyezett bukovinai székely családok betelepítése. Április hó közepén már mintegy 200 családot telepített be a menekültügyi kormánybiztosság a fenti járásokban levő elhagyott román telepekbe.

Bácskának az 194z április hó első felében bekövetkezett visszafoglalása azonban ismét más irányba lökte a végső megoldást.

A délszláv kormány az uralma alá került és most visszafoglalt Bácskában és Baranyában 192.000 kat. hold földet használt fel délszláv nemzetiségi célokat követő földbirtokpolitikára. Ezen a területen úgynevezett zárt és nem zárt telepeket létesített. A zárt telepek száma 62. A zárt telepekhez tartozó földek területe kb. 53.000 kat. hold. Ezt a területet a magyar minisztertanács a m. kir. hazatelepítési kormánybiztosság rendelkezésére bocsátotta azzal a céllal, hogy erre a földre külföldi magyarokat telepítsen, míg a fennmaradó nem zárt településekhez tartozó 139.000 kat. hold föld a bácskai őslakosság, legelsősorban a közel negyedévszázados rabságot végigszenvedett magyarság földigényének kielégítésére szolgál.

Röviden meg kell emlékezni a délszláv nemzeti földreform alapelveiről is. Általános irányelv az volt, hogy a délszláv állam az igénybevétel útján megszerzett területeket általában csak szláv nemzetiségű állampolgároknak juttatta. Elsősorban az ú. n. „dobrovoljácok“ voltak földhöz juttatandók. Így hívták azokat, akik a világháború folyamán Önként beléptek a szerb hadseregbe s ott a háború befejezéséig szolgálatot teljesítettek. A dobrovoljácok között megkülönböztettek „borac“-okat (harcos) és „neborac“-okat (nemharcos). A borac dobrovoljácok 8 kat. hold 1100 D-öl (5 ha), a neborac dobrovoljácok pedig 5 kat. hold 341 □-öl (3 ha) ingyenes földjuttatásban részesültek.

A földhöz jutottak második csoportjába az optánsok tartoztak, akik 1925-ig Csonka-Magyarországból a Délszláv állam kötelékébe való felvételüket kérték. A nőtlén optáns 2 kat. holdat, a nős és 1 gyermekes 5 kat. holdat, a többgyermekes pedig további gyermekenként még 1—1 kat. hold földet kaptak.

A juttatottak harmadik csoportjába a telepesek (kolonisták) tartoztak. Ezek között azok, akiket a Délszláv állam telepített a Délszláv állam nem magyar származású helyeiről (pl. Dél-Szerbia, Bosznia stb.), 8 kat. hold 1100 □-ölet kaptak, azok pedig, akik 1925 év után önként települtek át, személyenként 1 kat. holdat, 12 éven aluli gyermek után 800 D-ölet, 12 éven felüli gyermekek után pedig egyenként 1—1 kat. hold földet szerezhettek. De voltak helybeli igénylők is, akik olyan mértékben szerezhettek földet, mint az önként betelepült kolonisták.

A zárt dobrovoljác-telepeken az Országos Vitézi Székkel történt meg egyezés alapján a rendelkezésre álló földterület 10%-ára, tehát mintegy 5300 kat. holdra népes vitézi családokat telepít a hazatelepítési kormánybiztosság. Tekintettel arra, hogy a vitézi családok 13 kat. holdas vitézi tételt kapnak, ami másfél dobrovoljác (8 kat. hold 1100 Q-öl) telepnek felel meg, a vitézi telepítésre szánt 5300 kat. hold területre, mintegy 400 vitézi család települ be a Délvidékre. A vajszkai és tomicsevói zárt telepet kizárólag vitézekkel népesítik be. A vitézekon kívül a Délvidék visszaszerzésekor hősi halált halt 20 hős hátrahagyott családját telepíti be a hazatelepítési kormánybiztosság.

A 62 zárt telep közül a hazatelepítési kormánybiztosság eddig az alábbi táblázatban felsorolt 31 telepet vette birtokba, illetőleg népesítette be bukovinai székelyekkel, vitézekkel és hősi halottak hátramaradt családjaival.

Régi név	Új név	Közigazgatásilag hova tartozik?	A telep község határa holdakban	Család	Vitéz		Hősi halott utód		
					Fő	család	család	fő	
Vajszka		Vajszka	2399						
Tomicsevó	Bács-Vitéz-falva	Bács	958						
Vojvoda Misics	Hadikszállás	Ó-Futak	788	52	210	—	—	—	
Veternik	Hadikliget	Ó-Futak							
Újkiszács	Hadiklelke	Kiszács	1.700	11	61	1	6	—	
Tankisicsevó	Hadikhalom	Máriamajor		26	98	3	5	—	
Sztepanovicsevó	Horthyvára	önálló	2.867	244	1127	29	177	2 17	
Gyurgyevó	Hadikföldje	Temerin	2.088	142	619	7	17	—	
Szirig	Hadikvára	Temerin	2.060	169	726	8	42	1 4	
Milesevó	Istenföldje	Szenttamás	420	89	377	2	2	—	
Nyegusevó	Istenáldás	Mohol	1.335	105	541	11	63	—	
Szvecicsevó	Istenkeze	Ada	844	16	61	5	21	—	
B. Dusanovó		Zenta	1.460	65	273	3	25	—	
Kisbelgrád	Andrásföldje	Szabadka	831	57	272	5	32	—	
Karagyorgyevó	B. Andrásfalva	Szabadka	1.691	181	827	16	22	2 9	
Kocsicsevó		Szabadka	517	24	105	2	10	—	
Hadzicsevó	Bács-József-falva	Csantavér	4.188	150	746	27	61	—	
Radiojevicsevó	Istenvára	Csantavér		138	593	—	—	—	
Karkatur	Istenszeme	Topolya	700	61	275	3	11	1 4	
Tomiszlavci	Andrásvára	Bajsa	1.415	127	548	5	14	3 14	
B. Szokolác	B. András-szállás	Ó-Moravica	1.573	123	597	7	19	1 3	
Roglatica	Ref. András-lélke	Ó-Moravica	1.090	87	367	—	—	2 4	
Seredni szállás	Istenhozott	Bajsa	775	55	288	6	17	—	
Szokolác	Bács-Istensegítség	Topolya	2.675	287	1.222	26	125	—	
B. Feketehegy	Ref. András-háza	B. Feketehegy	196	22	79	—	—	—	
Emuzsics	Bács-Istensegítség	Kula							
Újcservenka	Istenvelünk	Cservenka	1.027	92	449	1	8	—	
Rasztina	Bács-Hadik-falva	Regőce	2.300	148	738	—	—	1 6	
A. Santics	Hadikkisfalva	Zombor	1.707	93	425	3	?	? ?	
B. Rata	Hadikújfalva	Bajmok	1.189	305	1.330	5	25	1 4	
Misicsevó	Hadikvég	Bajmok	929	60	244	3	15	1 6	
				36.631	2.828	13.198	178	716	17 71

Az eddig igénybevett telepek területe 36.631 kat. hold. A zárt telepek közül 2 a hódási, 7 az újvidéki, 1 az óbecsei, 2 a zentai, 9 a topolyai, 2 a kulai, 4 a zombori járás, 1 Zenta város, 3 pedig Szabadka város területén fekszik.

Mint hogy a Délszláv állam a zárt dobrovoljac telepeket leginkább a magyarlakta területek közelében, a magyarság gyengítése céljából létesítette, a bukovinai székely telepeknek jelentős része nem a nemzetiségek által leginkább veszélyeztetett vidékekre kerültek, hanem inkább a meglévő magyarlakta vidékek magyarságának megerősítését szolgálják.

A háborús veszélyek miatt sürgőssé váló székely hazatelepítés gyors ütemben történt megvalósítása okozta azt, hogy egyik-másik bukovinai székely falu lakosságának egyes csoportjai bizonyos tekintetben kissé távolabb

eső telepekre kerültek egymástól, mint ahogy közelebb kerülhettek volna, ha lassúbb ütemű és jobban előkészíthető lett volna a hazatelepítés. A kiürült dobrovoljac telepeket azonban sürgősen be kellett népesíteni. Ez a kisebb mérvű szétszóródás azonban egyáltalában nem káros, mert így nagyobb lehetőség van a már amúgy is szükséges vérkeveredésre. De maguk az érdekelt székelyek sem panaszkodnak szétszórtságuk miatt.

A hazaszivárgó székelyek száma május hó közepéig, amikor megkezdődött a megürült dobrovoljac telepekbe való behelyezés, már 4500 körül járt, úgyhogy a székelyeknek több mint egyharmada magától hazajött. A hazaszivárgott székelyeket betelepülésükig menekülttáborokban, leginkább családoknál helyezte el a menekültügyi kormánybiztosság s emberies ellátásukról gondoskodott.

Az első bukovinai székely vonat május hó xo-én hozta le Bácskába az első székely telepeseiket. Az első csoportban 197 hadikfalvai család, 847 lélek, 32 józseffalvi család, 133 lélek, és 7 református andrásfalvi család, 34 lélek, összesen 236 család, 1014 lélek volt. Ezután nap mint nap jöttek a székely vonatok s ontották a magyarokat a bácskai magyart szomjazó földekre. Rövidesen kiürültek a hazai menekülttáborok s az első telepítések hírei a még otthon maradt bukovinai székelyek körében még megsokszorozta a már amúgy is nagy méreteket öltő hazavándorlási lázt, úgyhogy bizottságot kellett kiküldeni Bukovinába a tömegesen hazatérülő székelyek személy- és teherszállításának megszervezésére.

Az utolsó székely vonat június hó 21-én futott be a zombori járásban levő telepekre. A hazatelepítés szállítási és behelyezést folyamata tehát 41 nap alatt végződött be. Ez alatt az idő alatt 2828 bukovinai székely családot, 13.198 lelket helyezett el a hazatelepítési kormánybiztosság a bácskai zárt telepeken. Érdekes megemlíteni, hogy a múlt év őszén Bukovinában összeírt 2689 család 12.083 lélek helyett 139 családdal 1.115 lélekkel több érkezett, ami örvendetes meglepetés volt.

A bukovinai székelyek hazatelepítése szinte az utolsó pillanatban történt. Néhány nappal ugyanis azután, hogy az utolsó székely szállító vonat eljött Bukovinából, kitört a háború Németország és Oroszország között s a bukovinai székely falvak ismét, mint a világháborúban a háború forgatagába kerültek. Egyik-másik elhagyott székely falu állítólag máris súlyosan megrongálódott a harcok következtében.

Mint fontos tény meg kell említeni, hogy a bukovinai székelyek utolsó emberig hazajöttek. Az öt bukovinai telepen mindössze 19 magyar maradt kint. Ezek között az egyik község bírája hatodmagával, akit románbarát magatartása miatt a falujabeli székelyek saját érdekében eltanácsolták a velük való hazatelepüléstől. A bíró családjával együtt mégis átköltözött Dél-Erdélybe, Dévám, ahol már élnek bukovinai székely családok. Egyelőre ott maradt néhány tényleges katonai szolgálatot teljesítő székely legény. Ezenkívül egy székely legény, aki a hazatelepülés nagy felbuzdulásában kissé erősebben megcsapott egy alkalmatlankodó román csendőrt. A székely legénynek és anyjának, aki fiát biztatgatta, egyelőre kényszer tartózkodási helyet jelöltek ki a románok. S végül kint maradt egy autófúvarozó család, akit foglalkozása egyelőre még Bukovinához köt.

Feljegyzendő tényként meg kell említeni, hogy az andrásfalvi református magyarokért a székelyek hazatelepítési gondolatának felmerülése óta állandóan versengtek. Mindenekelőtt Szolnok-Doboka vármegye főispánja szerette volna elsősorban a református székelyeket a bethleni járás református magyarságának megerősítésére a Szamos völgyébe betelepíteni. Majd a pápai református egyház kérte a református székelyeknek Pápa környékére való betelepítését, végül a Szatmár vármegyei Börvely község reformátussága sürgette, hogy hozzájuk telepítsék őket. Sajnos, a nagyobb tömegű római katolikus székelység iránt nem mutatkozott ilyen érdeklődés felekezete részéről.

A 94 andrásfalvi református család száma, mire megérkezett Bácskába, már megszorodott, éppúgy mint a katolikus családok létszáma is. Azok a fiatal házások, akik kilát kényszerűségből együtt laktak szüleikkel, itthon

lehetőség szerint külön házba költöztek, abban a nem titkolt reményben, hogy mint különálló család a birtokbavett házhoz földet is fognak kapni. Ezzel is magyarázható a fentebb említett 139-es családlétszám-emelkedés.

Az andrásfalvi református családok ezidőszert két telepen nyertek elhelyezést és pedig 22 család a Bácsfeketehegy melletti telepen, míg 87 család a bácskossuthfálvi ú. n. Roglatica-telepen.

Röviden ismertetni kell a m. kir. hazatelepítési kormánybiztosság szerveit is. A szervezet élén áll a kormánybiztos egy jogi szaktanácsadóval. A kormánybiztos a hétnek egyik felét Budapesten a minisztériumban, a másik felét a telepítés színhelyén, a Bácskában töltötte s úgy Budapesten, mint vidéken közvetlenül és személyesen irányítja a hazatelepítés szövevényes munkáját. Fáradhatatlan munkájának s ismert munkás egyéniségének köszönhető a hazatelepítés bámulatosan gyors lebonyolítása.

A kormánybiztosság legfontosabb szerve az újvidéki kormánybiztosi kirendeltség, amely a bukovinai székelyek betelepítésével kapcsolatos összes teendőket végzi. A szervezet harmadik része Szegetten működött s különösen a hazatelepülők személy- és poggyászállításának megszervezését, a hazatelepülők és csomagjaiknak betelepítési helyenkénti szétválasztását, irányítását végezte. A hazatelepítés során a kormánybiztosság egy bizottságot küldött ki a bukovinai székely falvakba és onnan irányította a székelyek tervszerű útnak indítását.

A kormánybiztosság valamennyi szerve, különösen a Bácskában működő rész a legszorosabb kapcsolatban együttműködött a katonai közigazgatás központi, járási és községi szerveivel. A katonai közigazgatás igen nagy előzékenységgel, szeretettel, megértéssel, odaadással és lelkesedéssel kapcsolódott bele a hazatelepítés szép munkájába. Ez a zavartalan együttműködés igen nagy mértékben megkönnyítette a hazatelepítés nehéz és felelősségteljes munkáját. Nagyban ennek az előzékeny közreműködésnek lehet tulajdonítani, hogy a hazatelepítés olyan rövid idő alatt és szinte zökkenés nélkül lebonyolítható volt. A katonaság a legmagasabb vezetőségtől a legelső sorban álló honvédig teljes mértékben átértézte ennek a nemzetépítő munkának a fontosságát, amelybe bekapcsolódhatott s megható szeretettel támogatta a bukovinai székelyeket a hazatelepítés munkájában.

Közreműködtek a hazatelepítésnél az anyaország bizonyos közigazgatási szervei is. Így a határon levő Kosna belépő vasútállomáson egészségügyi szervezet fogadta a hazatelepülőket, orvosiilag megvizsgálta őket, a súlyosabb betegeket kórházba utalta, a nem súlyos betegekről, illetőleg betegségükről pedig írásban értesítette a betelepítési hely járásának vezetőjét.

A betelepítés folyamata a következő volt. A még lakott telepekről a délszláv származású dobrovoljac telepesek eltávolítása, a telepek viszonyainak (lakható, lakhatatlan házainak, ivóvizének, élelmiszerkészletének, állatállományának, közlekedési lehetőségeinek, tanügyi, közegészségügyi berendezésének stb.) felderítése, a bukovinai székelyek élelmezésére élelmiszereknek a telepekre való kiszállítása, a telepesházaknak nagyjából való kitakarítása, fertőtlenítése, ehhez tisztítóeszközök (mész, meszelő, seprő, lapát, ásó stb.) beszerzése és a telepdere való kiszállítása, a kutak vizének vegyi és bacillusvizsgálat alá bocsátása, az állatállomány, gazdasági eszközök, bútorok, ruhaneműk, élelmiszerek stb. hevenyészett leltározása. A kiürített telepek ingóságainak a telepesek megérkezéséig leendő megőrzésére hadtápszakaszokat rendeltek el, amelyek mellett csendőrség teljesített közbiztonsági szolgálatot. A felderítés alapján rendelkezésre álló egészséges, lakható házak számának megállapítása után adta meg az újvidéki kormánybiztossági kirendeltség az eligazítást a szegedi szervnek arra nézve, hogy mely telepekre, mely faluból hány családot, milyen úton, mely vasútállomásra küldjön. Időközben az újvidéki kirendeltség a déli hadsereg közigazgatási csoportján

keresztül távbeszélőn értesítette a telep révén érdekelt járási katonai parancsnokságot, amely a másnap érkező székelyek ünnepélyes fogadtatására, megvendéglésére és a vasúttól esetleg parasztszekereken való továbbszállítására a szükséges intézkedéseket megtette. Hacsak lehetséges volt, a vasútállomásra érkező székelyeket és csomagjaikat általában katonai tehergépkocsikon szállították ki a telepekre, hogy a kiszállítás és föld alá juttatás minél gyorsabban történjen.

A székelyek megérkezése után a járási katonai parancsnokság kiküldöttje, lehetőleg a székelyek tekintélyesebb férfiáiból álló bizottság előtt a betelepítésre váró családok létszámának és kinti házáinak megfelelően kiosztotta a telepen levő házakat. A kiosztásnál az volt az elv, hogy a népesebb családok lehetőleg nagyobb, illetőleg több helyiségből álló házat kapjanak, másrészt bizonyos mértékben az a szempont is érvényesült, hogy akiknek kint Bukovinában szebb, tágasabb háza volt, aki tehát módosabb volt, az lehetőleg itthon is szebb házat kapjon.

Egyedül a házak szétosztásánál volt panasz a betelepülés első napjaiban, mert a népes családú székelyeknek kint Bukovinában, mint fentebb kimutattuk, tágasabb, több helyiségből álló házuk volt, amelyhez gazdasági épületek is tartoztak. A dobrovoljac telepesek házai pedig túlnyomó részben szoba, konyha, kamarások, rendszerint gazdasági épületek nélkül. A kezdeti kisebb panaszok azonban néhány nap múlva elültek, mert a józan gondolkodású székelyek azonnal belátták, hogy nem annyira a házak a fontosak, mint inkább a kapott és igen bő termést ígérő, kiváló minőségű bácskai föld, ami talán már ez évben lehetővé teszi részükre házaik megnagyobbítását, a nekik oly kedves és nélkülözhetetlen gazdasági épületek megépítését.

A telepekre beérkezett, házakhoz jutott székelyek talán még ki sem pihenték a közel egyhetes út fáradalmait, már is hozzáfogtak házaik alaposabb kitararításához, súrolásához, meszeléséhez. A betelepítés után néhány nap múlva az ember alig ismerte fel azokat az elhanyagolt külsejű, vakolatlan, piszkos és több esetben férges, rossz kinézésű házakat, amelyeket a dofcrovoljacok elhagytak. A székely nők fürgé kezei valósággal átvarázsolták a házakat úgy bent, mint kint. Szinte összebeszélésszerűen minden telepen nemzeti színbe öltöztek a házak, piros tetővel, fehér fallal, s zöldre meszelt aljjal. Néhol már megjelentek a házakon a székely népi művészet festett, szüies cikornyái. A házakhoz tartozó bevetett, nagy kiterjedésű, legtöbbször gyümölcsfákkal is beültetett kerteket a gondos székely női kezek egy-kettőre megtisztították az ott időközben felburjánzott gaztól.

Az átváltozott környezetben a székelyek rövid idő múlva egészen otthonosan érzik magukat. A gyerekek vígan játszanak az utcák zöld pázsitján, az asszonyok kedvesen beszélgetnek át a szomszédos kertekből, a földken dolgozó férfisereg és fiatalság pedig énekelve megy s jön haza a napi munka után.

A hazatelepülő székelyek gyors, illetőleg azonnali föld alá juttatása mellett a következő legfontosabb feladat volt: a zárt telepekhez tartozó földeknek megművelése. A betelepítéskor néhol még kisebb-nagyobb darab földek szántatlanul, illetőleg vetetlenül voltak. Ezeket, ha nem maradt megfelelő létszámú állat, gazdasági eszköz a telepen^ a szomszédos községekből közmunkára kirendelt igákkal, ekékkal felszántották, megművelték, bevetették. Végeredményben nem maradt műveletlenül egy talpalatnyi föld sem. A folyó évben a földek megművelése székely módszer szerint, kalákában történik. Ez természetes. Bevetett, művelés alatt álló, sőt lassan már beérő gabonaföldeket nem lehet a betelepítés után szétmérni, azonnal birtokba, illetőleg tulajdonba adni, hogy így az egyéni gazdálkodást a telepes

azonnal megkezdhesse. Ez bizonyos időt igénybevevő bírói és műszaki élők munkát igényel. Egyelőre nincs tehát kihatva senkinek a földje sem, senki nem tudja, hogy ez a 2—5—10, vagy 30 kat. hold tartozik-e hozzá, vagy lesz az övé \$ hogy ő csak azt műveli meg. Mindenkinek bele kell kapcsolódnia a zárt telephez tartozó minden földnek minden munkájába. Ez ellen nincs senkinek zokszava, bár mindenki várva várja, hogy megtudja, hogy a szeretett hazának mely földdarabját vallhatja magáénak. A földjuttatásra, birtokbaadásra a termés betakarítása után, ősszel kerül majd a sor. A bírói és műszaki munkák már folyamatban vannak.

Az egészen természetes, hogy a már igénybevett zárt telepek 36.600 kat. holdnyi területét a székelyek, vitézek és hősi halottak hozzátartozói, családtagjai, a mintegy 15.000 lélek nem tudja megművelni. Így különösen a legszorgosabb nyári munkák időszakában, amikor az aratás, hordás, cséplés, kapálás munkája összetorlódik, idegen, környékbeli magyar munkaerő igénybevétele vált szükségessé. Ez a környékbeli magyar lakosságra minden esetben megnyugtatókig hatott. A székelyekkel, vitézekkel benépesített zárt telepek mellett fekvő magyar lakosság egy-két helyen kezdetben bizonyos idegességgel fogadta a betelepülő székelyeket, mert félt, hogy a betelepülők az ő életlehetőségeiket fogják csökkenteni azáltal, hogy az ott rendelkezésre álló földeket a telepések kapják. Ennek ellenére kivétel nélkül mindenhol kitörő lelkesedéssel, szeretettel fogadta s magyarosan megvendégelte a betelepülő székelyeket, akik a bácskai magyarság biztonságérzetét, közösségi tudatát, hazaszeretetét, önbizalmát nagy mértékben felfokozták. A hazatelepítés tehát igen fontos lelki hatásokkal is járt, és pedig nemcsak a Bácskában, hanem az egész ország magyarsága körében.

A szegény magyarság körében néhol megnyilatkozó féltékenység, idegesség a hazatelepítési kormánybiztosság és a katonai közigazgatási hatóságok felvilágosító munkája nyomán rövidesen teljesen megszűnt. Az izgalom elült, mert belátták, hogy a külföldi magyarok hazatelepítése céljára a hazatelepítési kormánybiztosságnak rendelkezésére bocsátott zárt telepeken kívül rendelkezésre álló 139.000 kat. hold földből a bácskai, mintegy 25.000 igénylő magyar család földigénye minden kétségen kívül bőven kielégíthető lesz. Ma már legfeljebb a nem zárt telepek földjeinek kiosztásánál csupán ugyanazt a gyors iramot kérik az érdekelt és 23 év óta elnyomott helyi magyarok, mint amit a székelyek és vitézek betelepítésénél alkalmaztak.

A lehető leggyorsabban megszervezte a kormánybiztosság a telepek községi öngazgatását. A nagyobb telepekre az anyaországból kiváló jegyzőket rendelt ki, akik a nem mindennapi községi élet szervezési munkáját végzik sok gondnal, fáradsággal. Több telepen már előbb ott volt a községi főjegyző, mint maguk a telepések. A kisebb telepek közül 1—3 a körjegyzőségek mintájára egy főjegyző hatáskörébe tartozik, aki a hozzátartozó kisebb telepeket a hét meghatározott napjain látogatja s a felmerült ügyeket elintézi.

A főjegyző mellett természetesen ott van a székelyek kiválasztott bírása, aki nagy segítséget jelent a községi főjegyzőnek, mert egyelőre csak ő ismeri a telepen levő székelyeket és azok gazdasági, családi és szociális viszonyait. A telepeken eddig 19 községi főjegyző működik.

Igen fontos a bukovinai székelyek tanításának, kulturális nevelésének a kérdése. Tudott dolog, hogy a bukovinai székelyek különösen az elmúlt 23 év alatt nem részesültek magyarnyelvű oktatásban. Mégis, kulturális tekintetben magasan felette állottak a körülöttük lakó román lakosságnak. Iskoláikban nem tanulhattak meg magyarul írni, olvasni, számolni. Nem tanulhatták meg a magyar történelmet, földrajzot. Mégis érdekes, hogy a felnőttek közül a legtöbben tudnak magyarul írni, olvasni és számolni. A magyarságukat évszázadokon keresztül féltve őrző gondos szülők megtanították

apró gyermekeiket a magyar betűvetésre, olvasásra. Természetesen mégis nagy hiányosságok vannak ezen a téren. De nem lesz nehéz munkája annak a válogatott tanítói gárdának, amely ezt a munkát elvégzi, mert a székely nyílt-eszű, könnyű felfogású és tanulmánygyó.

Ezidőszerint, nyári szünetét is feláldozva, 21 derék tanító és tanítónó végzi köztük kulturális munkáját, aminek gyümölcse bizonyára nem marad d. Megemlítendő, hogy két kis telep kivételével minden tdepen van iskola, ebből 5 tdepen 2 iskola. A tanköteles gyermekek száma 2569. A levante-köteles ifjaké 1264.

Nem feledkezett meg azonban a hazatelepítési kormánybiztosság a testi szükségletek biztosítása és kielégítése mellett a lelki szükségletek kidégítéséről sem. Közismert dolog, hogy a bukovinai székelyek igen istenfélő, vallásos emberek, igen egészséges életfelfogással. Ezzel magyarázható egyik legértékesebb tulajdonságuk, a nagy gyermekszaporulat is. A bukovinai székely a gyermekáldást, bármennyi gyermek — 10—15 — is legyen, Isten akaratának tekinti, nem védekezik ellene. Nemcsak maga akar vallásos, istenfélő életet élni, de gyermekeit is mindenekelőtt vallásos nevelésben kívánja részesíteni. Egyik legelső kívánságuk az volt, hogy tartsanak részükre istentiszteletet, hogy hálát adhassanak a magyarok Istenének, hogy hazasegítette őket a magyar hazába. Kérték, hogy adjanak nekik papot, aki gyermekeiket is éppúgy vallásos életre nevelje, mint őket nevdték. Nehogy egészséges életszemléletükben, hitükben, vallási életükben törés álljon be, a hazatelepítési kormánybiztosság lelki gondozásukról olyképp gondoskodott, hogy tdepcsoportonként, központi fekvéssd, szentferencrendi és kapucinus páterek kiküldését kieszközölte, akik a székelyeket igaz magyar hazaszeretettel mdlett buzgó vallásos életre nevelik s odaadó, áldozatos munkájukkal máris bdopták magukat a székelyek szívébe. Jelenleg X2 páter, illetőleg lelkész gondozza a székely telepeselek lelki ügyeit.

Itt kell megemlíteni azt a szembetűnő körülményt, hogy a dobrovoljác zárt telepeken egyetlenegy templom sincs. Egy-két hdyen van imaház. Legtöbb helyen azonban egyáltalában semmiféle nyoma sincs a lelki gondozásnak, szemben például a román telepekkel, ahol minden telepen talán legelsőnek éppen a rendszerint impozáns templomot építették meg s erre alapozták régóta jól bevált rendszerrel a románosítást. Ezzel szemben a legtöbb dobrovoljác telepen található kultúrház, gyönyörű, egészséges és modern berendezésű iskola, sokszor fürdővel, egészséges tanítói lakással, egészségház modern berendezéssel, gyógyszerházzal.

Emellett megszervezte a kormánybiztosság a hazatelepített székelyek és vitézek közegészségügyi szolgálatát is. Különösen a székelyeknél nagy szükség volt erre. Szembetűnő ugyanis, hogy a székely családok között mily sok az apró gyermek, ezzel szemben mily kevés az öreg ember. A bukovinai székely családok között a gyermekáldás igen nagy. A gyermekek közül azonban igen sokan nem nőnek fel, hanem csecsemő, kiseddkorban meghalnak. Vannak összetört síró anyák, akiknek 10—12, sőt 15 gyermekük született s ma alig 1—2 gyermekük van, vagy talán egyetlenegy sincs. Másrészt eddig még ismeretlen ok miatt aránylag fiatalon elhalnak az emberek. 60—65 éves embert ritkán lehet közöttük találni. A közegészségügyi szolgálatra tehát igen nagy és több irányú feladat vár: egyrészt meg kell menteni a magyar életnek a világra jövő sok kis magyart, másrészt neveléssel és egészséges életmódra való szoktatással ki kell tolni előregedésük és elhalálozásuk korhatárát. Lehet, hogy a korai előregedésnek és elhalálozásnak egyik okozója talán a túlkorai házasság megkezdése. 15—16—17 éves menyasszonyok gyakoriak, de ritkán előfordulnak még 14 évesek is. A legények leginkább 17—18—19 éves korukban nősülnek. Ezen a téren fajnevelési szempontból sürgősen alapos orvosi kutatások lennének folytatandók s amennyiben szükségesnek mutatkozik, a túlkorai nősülés minden hatásági eszközzel meg-

akadályozandó. Egyébként most csaknem minden vasárnap van majdnem minden telepen esküvő. A fiatalok abban a reményben, hogy saját házat, földet kapnak, ha összeházasodnak, sietnek a házassággal.

A székelyek közegészségügyi szolgálatába beállította a kormánybiztosság a környező, illetőleg anyaközség közületi orvosát, úgyhogy minden telep valamelyik községi orvos hatáskörébe tartozik, aki hetenként egyszer-kétszer látogatja a telepet. Ezenkívül a telepeken is képzett zöldkeresztes nővér dolgozik, akinek a körzetébe tartozik valamennyi székely telep egészségügyi gondozása.

Az egészségügyi szolgálat keretébe tartozik az óvoda, napközi otthon is. 19 telepen van már óvónő, aki az óvodával együtt megszervezte a napköziotthont is, ahol a gyermekek reggeltől estig tartó gondozását, étkeztetését, tanítását, szórakoztatását végzi nagy szeretettel s önfeláldozással.

A telepítés egyik legfontosabb kérdésének, a gazdasági, gazdálkodási és termelési kérdésnek is van gazdája a telepekre a kirendelt telepfelügyelő személyében. A telepfelügyelők legnagyobb részt középfokú mezőgazdasági szakiskolát végzett ifjak, gyakorlati gazdasági szakemberek, akik a felmerülő kérdéseket inkább gyakorlati alapon fogják meg \$ intézik el. A telepfelügyelők a járási gazdasági felügyelők irányítása alatt állanak, akiknek az utasításokat a kormánybiztosság gazdasági szakemberei adják. Ma már csaknem minden egyes telepen van telepfelügyelő. Jelenleg 20 telepfelügyelő irányítja a telepek mezőgazdasági munkáját, aratást, hordást, cséplést, kapálást stb. és így remélhető, hogy gazdasági, termelési vonatkozásban is minden a legteljesebb rendben fog menni.

Az állatállomány és gazdasági eszközök terén az egyes telepeken egyelőre még nagy hiányosságok vannak. Ennek oka az volt, hogy a zárt telepek kiürítése egyes esetekben korán következett be, — talán még a bácskai hazatelepítés elhatározása előtt — amikor a telepek, illetőleg az ott hagyott ingóságok (állatok, gazdasági felszerelések, bútorok, ruhaneműek, élelmiszerek stb.) a katonaság elvonulása után őrzés nélkül maradtak. Ez az állapot bő alkalmat nyújtott itt is, mint a volt román telepeknél, a környékbeli községek lakosságának jogtalan vagyonszerzésre. Volt néhány telep, amit teljesen kifosztottak. Voltak házak, hol még az ajtó- és ablakfóliákat is ellopták, nem beszélve a nagy értéket jelentő állatokról, gazdasági eszközökről. A később kiürített telepeken, amikor a hazatelepítési kormánybiztosság már munkába lépett, a gyászos előzményekből okulva, hadtápszakaszos katonákat rendeltek ki, akik az ottmaradt ingóságokat megőrizték. Más esetekben a dobrovoljac telepek anyaközségéből rendeltek ki nemzetőröket az ingatlanok őrzésére. Sok telepen maguk a dobrovoljások, mielőtt eltávoztak, mindenüket eladták, úgyhogy a telepen, amikor a székelyek megérkeztek, már nem volt semmi.

Az ily telepeken a hazatelepített székelyek kissé nehezebb helyzetbe kerültek. A románok ugyanis nem engedték meg nekik, hogy állataikat, gazdasági felszereléseiket s valamennyi bútorukat magukkal hozzák, hanem vagy ott kellett hagyniok, vagy olcsón elkótyavetyélniük. Pedig sok bukovinai székely gazdának a szép állatállománya mellett modern gazdasági felszerelése is volt. Több gazdának volt traktora, cséplőberendezése stb. Ingóságaik legnagyobb részét otthon kellett hagyniok, mert a román kormány nem engedélyezett részükre megfelelő számú teherkocsit.

A fenti okokból az egyes telepeken előálló állat-, gazdasági felszerelés-hiányokat valamiképpen pótolni kellett, illetőleg pótolni kell. A gazdasági munkálatok idejében való elvégzésénél ismét nagy segítségére voltak a székelyeknek a katonák, akik sok igát, fogatot rendelkezésre bocsátottak. Emellett sok kézi munkaeszközt, ásót, lapátot, kapát, kaszát stb. be kellett szerezni, hogy a gazdasági munka fenn ne akadjon.

A kifosztott telepeken azonban az állathiány sajnos még ma is fennáll, annak ellenére, hogy a katonaság, ahol csak tehetett, lovakat ajándékozott a telepes községek részére és a csendőrség sok ellopott állatot, lovat, tehenet, sertést visszaszerzett a telep részére.

A gazdasági és termelési kérdésekkel elsősorban összefügg a telepek iparossal való ellátásának a kérdése is. A mezőgazdasági eszközöket, kocsikat, ékeket karba kell helyezni, hogy a munkálatok idejére teljesen rendben legyenek. Ezeknek a munkálatoknak az elvégzése a telep iparosaira hárul. A telepeken jelenleg 113 különböző szakmájú iparos van, akik közül azonban még csak kevésnek van műhelye. Különösen kovácsokra, bognárokra, kerégyártókra, ácsokra és asztalosokra van szükség, hogy a gazdasági eszközöket megjavítsák, a lovakat megpatkolják, az épületeken szükséges javításokat elvégezzék.

A bukovinai székely hazatelepítés, illetőleg az e célra igénybevett dobrovoljác telepek körül még számos megoldásra váró súlyos probléma van.

Itt«van a többi között mindenekelőtt a székelyek Bukovinában kintmaradt ingatlan- és ingóvagyon — mintegy 35—40 millió P — mielőbbi hazamentésének a kérdése. A román kormánnyal, úgy látszik, sajnos nem lehetett ezt a kérdést előre rendezni s így ez a jövőben még bizonyára kemény feladat lesz. Reméljük, hogy mégis megoldható lesz ez a kérdés is, hiszen megvannak a lehetőségeink, hogy a román kormányt szükség szerint tárgyilagossággal belátásra és a kint hagyott székely vagyon megtérítésére bírjuk. Mindenesetre indokolt, hogy a hazatelepült székelyek kint maradt vagyonát itthon nyitandó számlájuk javára, illetőleg ezután megnyíló tartozásuk törlesztésére írassék.

Ezzel a kérdéssel legszorosabban összefügg az itthoni vagyonjuttatás mérve is. De ehhez a kérdéscsoporthoz tartozik az ideai termésből való részvétel ma még nyílt kérdése is. Vájjon megkapja-e a telepes már az ezévi termést is, amit legnagyobb részét nem 6 művelt meg, vagy pedig a termésnek csak egy részét, míg más része a hazatelepítéssel kapcsolatban felmerült és még ezután felmerülő elég jelentős kiadások (ételmezés, szállítás, állat, gazdasági eszközök stb. beszerzése) fedezésére fordíttassék?

A földjuttatás mérvének a megállapításánál egyik legfontosabb elv az legyen, hogy a Bukovinában 8—10 kat. holdon felüli birtokos legalább ugyanakkora földterületet, illetőleg a kinti terület átlagos terméshozamának és értékének megfelelő területet kapjon idehaza is. Ezt az elvet könnyű lesz megvalósítani annál inkább, mert az ily birtokosok száma úgyszólván kevés.

Továbbá minden birtokosnak, akinek legalább 3 kat. hold földje volt Bukovinában és népes családja van, egy dobrovoljác juttatott telep (8 kat. hold 1100 □-öl) lenne juttatandó. Végül is azoknak, akiknek 3 kat. holdnál kevesebb birtoka volt Bukovinában, vagy földnélküli volt, legalább fél dobrovoljác telepet — 4.5 kat. hold — kellene adni. Ez az elhatárolás azonban nem szabad, hogy merev és kizárólagos legyen, hanem rugalmas és ha rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények kívánják, úgy e harmadik kategória is megkaphatná az egész dobrovoljác telepet. Ezekben az elveken kívül jutalmazni kell a világháborúban áldozatot hozókat és érdemeket szerzeteket, illetőleg azok leszármazóit is. Különösképpen jutalmazni kell a sokgyermekes családokat, sőt a jövőbeli nagyobb szaporodás előmozdítására a még ezután születendő gyermek után legalább 0.5 kat. hold föld juttatás lehetőségét kell biztosítani olyképpen, hogy erre a célra megfelelő nagyságú területet fenn kell tartani. Erre van lehetőség a rendelkezésre álló földekből.

Minden eszközzel arra kell tehát törekedni, hogy a Bácskába telepített bukovinai székelyeknek ne csak mai megélhetését biztosítsuk, hanem tegyük részükre lehetővé, hogy legalább három nemzedékre biztosítsuk részükre a

helyben való megélhetést. Ne legyünk szűkmarkúak a juttatandó föld mérvének a megállapításakor, mert ha a bukovinai székelyek bő gyermekáldása megmarad, úgy az esetleg szűkre szabott kenyér miatt már a következő nemzedék kénytelen lesz mai telephelyéről elvándorolni. A telepeket környező nemzetiségektől ugyanis nehéz lesz a földszerzés, mert erősen tartják földjeiket.

Végül magyar nemzetiségpolitikai szempontból feltétlenül bizonyos kötöttséget kell bevezetni a most letelepített bukovinai székelyek földjének jövőbeni elidegenítésére nézve is, nehogy kivásárolják lábuk alól a kiváló jó minőségű földeket. Ezekért a földekért ugyanis ma is az ország egyéb vidékeinek viszonylatában hihetetlenül magas árakat adnak, mert valóban minden pénzt megérnek. A magas ár könnyen megszedítheti az egyszerű és Bukovinában ily árakhoz nem szokott székelyeket.

A másik igen fontos és sürgősen megoldandó kérdés a hazatelepítéssel kapcsolatban a Bácskában külföldi magyarok hazatelepítésére rendelkezésre bocsátott földből a bukovinai székely és vitézi telepések betelepítése után fennmaradó földeknek újabb külföldi magyarokkal mihamarabbi benépesítése, illetőleg betelepítése. Ne higgye senki, hogy kis feladat ez. Sokkal nehezebb és nagyobb munka lesz, mint volt a bukovinai székelyek betelepítése. A Bácskába ugyanis újabb és újabb magyar vérre, magyar tömegek betelepítésére van sürgősen szükség. A további magyar betelepítésre megvan a lehetőség. A most betelepített 15.000 magyar ugyanis a rendelkezésre álló

53.000 kat. hold földnek bőven számítva legfeljebb a felét veszi igénybe, így még mindig rendelkezésre áll mintegy 30.000 kat. hold föld. Ennek a területnek a benépesítése már sokkal nehezebb, mert nincsenek meg az azonnali betelepítéshez szükséges házak. A házhelyek ugyan legnagyobb részt megvannak, de az újabb telepesházakat még ezután kell felépíteni. A ma még üresen álló házhelyek száma a zárt telepeken 1529. A házhelyekhez legtöbb telepen megvan a hozzájuk tartozó telep is. Ezenkívül a félig kész, de éppen ezért még be nem költözhető házak száma is jelentős, 179. Mindenekelőtt ezeket a be nem fejezett házakat kell a legsürgősebben lakhatóvá tenni, hogy azokba az ide telepítendő magyar családok minél előbb beköltözhessenek. Épp úgy legsürgősebben és igen nagy iramban meg kell indítani az 1529 üres házhelynek a beépítését is az építkezésre alkalmas nyár kihasználásával, hogy időt nyerjünk, mert az idő életet jelent a Bácskában. Ha csak akkor kezdünk el építkezni, amikor az újabb külföldi magyar tömegek már ideérkeznek, vagy az építkezéstől tesszük függővé újabb magyaroknak a betelepítését, akkor már szükségszerűleg megszakad a hazatelepítés nekilendült folyamata, a mi mindenképp elkerülendő.

Ha végül azt vizsgáljuk, vajjon mily jelentősége van a bukovinai székelyek hazatelepítésének a bácskai magyarság számbeli gyarapodása szempontjából, akkor azt látjuk, hogy a mintegy 300.000-nyi bácskai magyarság számát a 13.000 székelynek és 2000 vitéznek a betelepítése 5%-kal emelte.

De ennél a számbeli gyarapodásánál sokkalta fontosabb a hazatelepítés elvi jelentősége, mert igazolja azokat, akik eddig szilárd meggyőződéssel hirdették nemcsak a külföldi magyarság hazatelepítésének szükségességét, hanem a hazatelepítés gyakorlati keresztülvihetőségét is. Megmutatta a bukovinai székely hazatelepítés azt is, hogy tudunk mi is, ha akarunk, gyorsan és eredményesen olyan nemzetépítő munkát végezni, mint bármely más, általunk csodált gazdag és hatalmas nemzet.

SZABADOS MIHÁLY